

Juan Mariren azken bozetoak

Patziku PERURENA

Joan den uztail aldera, baten batek, *IBAIK BASAMORTUAN* liburu bitxia bidali zidan, Joan Mari Lekuonaren azken proiektu poetikoaren bozetoa. Segituan leitu nuen, eta beste askotan bezala, baita leitu ahalean nire oharrak lapitez markatua ere. Eta haletzek berritik moldatuz, artikulu hauxe idaztea pentsatu dizut, deus haunditako ez bada ere, gutxienez liburu bidaltzeko detailea izan zuenari eskerrak emateko bederenik balioko duelakoan.

Apenas duen liburuak poesia erabat biribildu edo bukatutzat emandakorik, baina, hagitx lan ona halere, Juan Mari nolako poeta genuen eta poesia nola lantzen zuen ikusteko. Bere kidetsuko poeta hilberri batekin konparazio motz bat egiteko, Sarasolaren aspaldiko hitz haiek erabiliz, Gandiaga poeta zen bezala Lekuona poema konstruktorea zela esanen nuke nik. Eta azken bozeto hauxe genuke horren lekukorik fidelena. Ederki ikusten baita, azkeneko lan honetan ere, egilea nola ari zen bere lana eraikitzen alde zurretik zehatz finkaturiko arkitektura batera. Zazpi gai nagusi, gizadiaren sinua gure-ra bildu nahian, bakõitza zazpina poemaz osatua. Guzitarra 49 poema, beraz, zazpi bider zazpitan erori den gizona, atzera zortzitan zutitu, eta bederatziaren perfekziora nola heldu litekeen erakusteko grinean.

Nik ordea, irakurle huts naizen aldetik, eta ez metodo zintifikoa eta erudizio luzetan galtzen naizen kritikoa, bozeto honetako Lekuonarik poetikoena azaldu nahi nizuke hemen, hunkitu nauten pasarte ttiki batzuk nere gisara moldatuz.

Liburuak izena bera dizu gaur gaurkoa. Deus bada eta, *basamortua* baita egungo gizadi basati noraezeko honen ispilurik alpatue-na eta erabiliena. Baina ez Afrika, ez Bardeak, geure burua bihurtu

zaigu basamortu, eta geure burua esatean, geure ingurumari osoa, lurrezkoa eta arimazkoa, esan nahi dut, jakina. Eta dena harrapatzen duen miseria psikologiko global honetan, *Ibaiak Basamortuan* tituluak ez ote du funtsean *Zulo bat uretan* tituluaren traza berbera? Hor uzten dut galdera, zubi egin dezan hutsean.

Juan Mariren azken bozetoak

Dena dela, Juan Mariren bozetoan, zazpi gaietan aurrenekoa "desertua" da, edo zehatzago esan, "gorputzeko ezinbizia", edo orohar esanez "modernitatea". Hiru izen kezka berberaren inguruan. Ezin uka, beraz, buruhauste horretan dituela bere erroak poetaren proiektuak. Eta "Ibaiak" berriz, ezin honetatik nolabala ateratzeko argibideak baizik ez.

Modernitatea, guzia biribilduko duen atzen azalpenerako utziz, begira "gorputzeko ezinbizia" nola doan gure "desertuan", proiektu osoaren arkitekturan hasierako oinarri den poeman:

1. HONDARRA: "Oinazeak eta pozak, bikote ezin askatuan, desertuko dinamika dakarte: antsien/ eta ametsen loratze-zimeltzean. Eta bakotzak bere basamortua du,/ norberak zeharkatu behar duena". Bai, gameluak abere dirudi. Baina, ez. Gure abereori (mando, asto, aberatsori) ez bezala, auzmarrean erakutsi baitzion desertuak.

2. EGARRIA: "Egari agonikoak erretzen zuen eztarria,/ odoltsen aho-goza, lausotzen begirada./ Desertuak sentiarazi digu ez izatea:/ hori dela gure izatearen hasiera eta amaiera". Eta zenbat bider piztu behar izaten dugun atzera, geure errautsetatik, geure ezerezetik! Edo bertan ezereztu. Baina, lasa. Sekulan ez baita deus pasatu. Zure irudipena besterik ez baita.

3. GOSEA: "Goseari esker ikasi nuen hitza,/ ni baitan ez nuela biziaren giltza./ Eta desertuak erakutsia dakidan guzial". Hau neronek moldatu dizut, ukitu ttiki batek poema nola iraultzen eta indartzen duen erakusteko. Eta oroitzen *Dakiguna ikasten* hartaz? Bidali didanik bidali, harengatik bidali ote didan uste baitut Juan Mariren bozeto hau. Baina, auskalo?...

4. BAKARDADEA: "Nor da zure maisua, Xabaldor jauna?/ Eta haiek erantzun: "Bakartasuna"./ Jainkoak berak bakarrik uzten baikaitu". Pasarte eder honi ere "jauna" sartu diot, Xalbadorrek eta poemaren barne prosodiak ongi merezi zutelakoan. Poema honek badu, gainera, interpretazio oker bat, hirugarren bertsolerrok "nuntzio"

hori "mintzio" baita, eskuidatzian bertan aurreneko -i-horren gaineko ttittak ederki erakusten duen bezala, bai 83 orrian, bai 101.ean. Eta hitz eder honen berri ez duenak, egin beza galde Urumea aldean, jakintsu xahar horien ahotan "mintziu, mintziuka, haur-mintziu, jende-mintziu" bezalako esanerak ipiniz. Eta zer esan nahi duen? Urruti-
ra ongi aditzen ez den hizketa zantzu, solas irazeko, *barbaro gal-
kor...* nik mutikotan Goizuetan aditu eta ikasi nuenez, behintzat.

5.NORA EZEAN: "Desertuko ibiltariak ezerezetik atera du/ mirari-
zko exodo baten sinbologia./ Eta noraezaren ibilera tristea izan zen/
herriaren kezkarri forma eman ziona". Poema honek gizadi osoarenaz
honatago, bereziki gure herri dohakabe honen noraeza sinbolizatzen
duelakoan nago.

Baina, nor bere noraez latzetik sortu behar izaten duen mirari-
zko argi hori sinbolizatzeke, hona beste pasarte biblikoa, GOSEA
poeman bezalaxe ESANAK liburutik aterea, eta hartan zazpi/zortzien
zenbaki jokoak egin duen bezalaxe honetan ere simetria berbereko
hiru/lauen zenbaki joko are zaharragoa eginez jasoa:

*"Badira hiru gauza gairiditzen nautenak/baita laugarren bat ere
ulertzen ez dudana: arranoaren bidea ortzean, sugearen bidea
haitzean, untxiaren bidea itsaso zabalean, eta gizonaren bidea
emakumearen baitan".*

Azkeneko kezka honi badakit ongi nolatsu erantzunen lioken
kultura sendoko klasiko batek, edo ximpleki, baserritar sano batek.
"Ez dakiala gizonaren bidea emakumearen baitan?". Baina gizon kla-
sikoak, gizon sanoak, lekuri ez duen desertu modernoan bizi gara,
eta munduko gauzarik naturalena dirudien hau ere, desertu moderno
honetako arazo larrienetako bihurtu dugu?

6.DESANPAROA. BABESIK EZA. Betikoan ere bai, behar bada,
baina, gaurko gizarte hipersentibera honetan gauzarik paradoxikoena
hau duzu: "salvese quien pueda". Hori da noranahi pausoa eman
ordu, sentitzen duzuna, inon babesik ez sentitzearen inertzian, *dena
igartzen den*, eta itzulbiderik ez duen lurraldean. Gure baitako
desertu ikaragarri honetan, alegia.

*Profeten utopia baizik ez zen bizidunen/ familiarteko harrema-
nen amets gizakioa,/ baina desertuak suntsiarazten duena/ bizirik
iraun-beharraren lehian.*

Buka dezadan poema, buka desertuko aldia, eta bihur nadin modernitatera, gizona bezain zaharra den modernitate honen errora, neure gorputzean ezinbizi honetara, neure larruan ezin kabitu honetara, eta sekulan ez hobeki esana.

7.MODERNITATEA: "Ez zuen pakerik, ez askatasunik;/ ezin zen konpondu bere buruarekin/ berak beretzat pentsatu eta nahi zuenarekin". Gerta ahal lekiokie hori baino okerragorik gizonari? Nork beretzat libreki aukeratu duen harekintxe ere ezin gozatua baino latzagorik? Eta zer da egungo gizakiaren gaitzik haundiena, horixe berbera ez bada?...

Nik, pesimista izaki, holaxe bukatuko nuke artikulua. Baina ez. Juan Mari optimista zen, eta hara nola kontsolatu nahi izan ninduen, neure MODERNITATE eterno honetan: "Eta nire lagunari opa diot etor dakiola sintesi zoriontsuaren pakea". Ikas dezala auzmarrean abere asegaizt (zorro baizik ez den tripazai) honek. Izan dadila astoa game-lu, hortzak aterako badizkiogu ere.